

Õpetaja ja kunstnik – Amanda Jasmiin

11. juulil lahkus manalateele Eesti üks vanemaid õpetajaid, Eesti vanim kunstnik ja kunstühingu Pallas auliige Amanda Jasmiin. Tema pikk elukäik on kui läbilõige meie intelligenti kujunemisest, pürgimustest ja saatusest.

Amanda Jasmiin (sünd Schasmin) sündis Tartus 30. märtsil 1902. Tema vanemad pidasid väikest kauplust, seal müüdi peamiselt omaõmmeldud pesu. Amanda lapsepõlv möödus Herne tänaval Supilinnas, kus ta kleenukese plikana patside lehvides ringi jooksis. Lugemise-rehkenduse sai tüdruk juba kodunt kätte ning võis kohe teise klassi astuda. Haridusele orienteeritus pärines vanavanematelt. Vanaisa oli tegutsenud ärksa taluperemehena Palamuse kihelkonnas koolikatsujana, kes kontrollis koolide olukorda ja õpilaste ülevalpidamist (käitumist), nagu siis öeldi: tublimad said jõuluajal kiita ja kingitusi, ulakad aga isegi viitsa. Küllap sealt ka Amanda ja ta vanaema õe Marie salasoov saada kooliõpetajaks. Õdede põhitööks saigi kooliõpetaja amet – Amandal Tartus, õel Saaremaal.

Kooli astus Amanda 7-aastasena 1909. aastal – Eesti Noorsoo Kasvatuse Seltsi Tütarlaste Keskkooli. See oli tähelepanuväärne ja õnnelik aeg kogu meie rahvale – just selles koolis hakati esmakordselt eesti keeles õpetama. Vanemal õel Mariel tuli haridus omandada saksakeelses *Töchterschules*, kus oli probleem jääda eestlaseks. Seal vaadati omavahel eesti keeles rääkimisele kui karistusväärsele tegevusele, kusjuures kutseksam tuli anda vene keeles Aleksandri gümnaasiumis. Vestlustes meenutas Amanda ikka seda vaimustuspuhangut, mis kaasnes Eesti iseseisvumisega.

Koolis õppis Amanda “neljadele”-“viitele”. Tema joonistusõpetaja oli algul Kristjan Raud, siis Rudolf Lepik ja hiljem Voldemar Mellik, kes õhutasidki kunstiharidust omandama. Kui Amanda 1919. aastal kooli lõpetas, avati Tartus kõrgem kunstikool Pallas. Sinna ta esimeste õpilaste hulgas ka astus ning osutus seal esimeseks õppemaksu maksjaks. Läbinud lühikese joonistuskursuse ja

tundes huvi skulptuuri vastu, alustas Amanda õpinguid Anton Starkopfi skulptuuriateljees. Peagi tuli skulptuuriõpetajaks ka Voldemar Mellik, kelle juhendamist ja meetoodikat Amanda ja tema õpingukaaslased eriti hindasid. Starkopf praktiseerinud “tundmatus kohas vettehüppamise meetoodikat”, et kujuneks iseseisvus ja “oma nägu”. Ise öelnud, et Starkopf pole kedagi õpetanud ega ka ära rikkunud.

Naiskunstnikesse suhtuti tol ajal eelarvamusega ja isegi taunivalt, naised ei elanud kunstnikuna ära. Koolgi oli majandusraskustes, mistõttu avas toetuse saamiseks joonistusõpetajate ettevalmistuskursused, kuhu astus õpetajakutse saamiseks ka Amanda. Kuna õpetaja kutseksamiil nõuti ka maaliioskust, tuli teha õlimaal. Seepärast õppis ta samaaegselt Nikolai Triigi juures maalmist, 1923. a omandas õpetajakutse. Kutselisel õpetajal oli kõrgem palk ning ta ei pruukinud iga aasta tagant haridusministeeriumilt õpetamisõigust taotleda. Maaliõpingute kõrval Pallasel asus Amanda 1924. a joonistusõpetajana tööle Tartu Naisühingu kutsekoolis. Õpetada tuli aga ka kostüümiajalugu, stiiliõpetust, ornamentika ja kodusisustuse valdkonnas jm. Kuna neid aineid joonistusõpetajate kursustel ei õpetatud, tuli töötada vastava kirjandusega ülikooli raamatukogus ja koostada ka õppekavad.

Elu sundis pidama valdavalt õpetajaametit, sealhulgas ka lasteaednike seminaris ja õhtuti Tartu Tööstusõpetajate Koolis. Pallase lõpetas Amanda Jasmiin 1937. aastal diplomeeritud skulptorina.

Üks lõputöödest, “Ema ja poeg”, omandati ja paigutati Kadrioru lasteparki. Nõukogude ajal asus see skulptuur pikka aega Kadrioru muuseumi aias. Kurb oli skulptuuri “Neiu allikal” saatust. Tallinnas 1939 korraldatud naiskunstnike näitusel hakkas see silma president K. Pätsile, kes oma adjutandi kolonel Herbert Grabbi vahendusel pöördus A. Jasmiini poole sooviga skulptuur osta. Nii sündiski ning kuju valati Helsingis pronksi ja paigutati Oru lossi parki, kus see 1941. a suvel koos lossiga hävis.

Nõukogude korra saabudes, kui hakati kunstnikkonda sorteerima, ei peetud A. Jasmiini enam kunstnikuks. 1944. a kevadel hävis Tartu pommitamisel ka Amanda korter Kompanii tänavas koos kogu senise loominguga.

Okupatsioonide surve ja majandusolud viisid kunstniku hoopis uutele radadele. Amanda omandas rõivaõmbleja kutse ja kavatses asutada moekunstnikuna oma töökoja. Sõda lõpetas aga kõik plaanid ja 1944. a oktoobris lahkus ta põgenikepaadiga Rootsi. Seal sai ta tänu Saksa ajal omandatud kutsele moeloojana tööd Stockholmi ühes suuremas konfektsioonivabrikus. Südame lähedaseks ja erakordselt tulemusrikkaks sai aga töö Stockholmi Etnograafiamuuseumis. Seal joonistas ta illustreerimise näitustele, teadusajakirjale *Ethnos* jm. Joonised tuli teha nendest eksponaatidest, mida fotoga oli raske loomupäraselt kujutada, sel alal saavutas A. Jasmiin suure tunnustuse. Teenistuse lõpetas ta 1970. aastal.

Amanda Jasmiini viimaseks kunstitööks jäi akvarellmaal “Minu visioon”. Selle 55 x 73 cm suuruse maaliga esines ta 1980. aastal Stockholmi Eesti Majas korraldatud näitusel. Maalil kujutab ta ennast skulptuuriateljees raiumas kujusid neist, kes okupatsiooni lõppedes kord vabasse Eestisse pöörduvad.

Amanda Jasmiin oli väga täpne ja järjekindel ning nõudlik nii enda kui õpilaste suhtes. Tema peamiseks elutööks jäigi õpetajaamet Tartu koolides, kusjuures ta kuulus suurde õpetajadünastiasse. Õde Marie Ratassepp tegutses õpetajana Saaremaal ning õpetajad on ka viimase lapsed ja lapselapsed. Kuna Amanda õde, isa ja ema on maetud Põide surnuaeda Saaremaal, soovis ka tema viimseks puhkepaigaks sama kalmistut vaba kodumaa mullas.

Väino Ratassepp